

Maak Rekenkamer proactief

Zet de Rekenkamer proactief aan het werk met klimaatwet. Daarmee zorg je volgens Martien Visser voor een consistent overheidsbeleid en draagvlak voor impopulaire maatregelen. Zo overwinnen we tegenslagen en verliezen we het einddoel van de Klimaatwet niet uit het oog.

Energiepodium.nl
16 januari 2019

De inkt onder de klimaatwet was nog niet droog of het gekrakeel begon. Het leek op 19 december nog wel zo mooi. Partijen van links tot rechts en vele maatschappelijke groeperingen vierden eensgezind hun feest. Twee dagen later kwam het concept klimaatakkoord. Voorafgaand daaraan stapte onder luidkeelse jammerklachten een aantal partijen op. De weken erop is het debat ontaard in een litanie van hele en halve beschuldigingen en politieke spelletjes. De kwalificaties liegen er niet om: Oneerlijk, niet effectief, een financiële ramp, gaan we niet uitvoeren, onrechtvaardig, gaat het klimaat niet redden. De media doen vrolijk mee met deze discussie. Om van de sociale media nog maar te zwijgen. Waar is de eensgezindheid van die mooie klimaatwet gebleven?

Een paar jaar geleden waarschuwde ik op Energiepodium voor de hoerastemming waarmee in Nederland over de energietransitie werd gesproken. De transitie zou leuk worden, bijna niets kosten, ja zelfs geld opleveren. Voorspoed en banen. Ik betoogde dat de energietransitie juist bloed, zwoegen, zweet en tranen zou vragen. Mijn zorg was dat we de samenleving daar onvoldoende over zouden voorlichten, waardoor men de moeilijke en vergaande maatregelen niet zou begrijpen. Dit onbegrip kan het draagvlak onder de transitie kapot maken. Ik maakte een vergelijking met Churchill, die de Engelsen voorbereidde op de Tweede Wereldoorlog.

Ik wist toen niet dat ik zo snel gelijk zou krijgen. Natuurlijk groeit onze hernieuwbare energie en daalt onze CO₂-emissie. Maar tegelijk ziet de burger de energiekosten flink stijgen, verschijnen er windmolens waar we dat liever niet willen en moeten we van ons fijne aardgas af. Ondertussen begint men ook al over ons lapje vlees, onze auto en de vliegvakantie naar Turkije. Hoezo leuk? Welke nare verrassingen volgen er nog meer? Waar zijn we aan begonnen?

Wat niet helpt is het verhullend taalgebruik. Neem de term: 'Het laten vervallen van de gasaansluitplicht'. Op zich geen slechte maatregel. Het lijkt op 'Het laten vervallen van de stemplicht'. Die kennen we. We mogen nog steeds stemmen, maar dat is niet meer verplicht. Simpel. Maar hier blijkt via een onnavolgbare en aanvechtbare redenering dat er een feitelijk gasverbod voor nieuwbouwwoningen is. Vindt u het gek dat velen zich genomen voelen? En dat hun vertrouwen in de politiek is beschaamd?

Zo zijn er ook gemeenten die in 2030 energieneutraal willen zijn. Veelal zonder plan en zonder budget. Neemt u dergelijk energiebeleid serieus? Ook als ze, zoals in mijn gemeente, bovendien geen windturbines wensen?

Misschien is wel het meest bijzonder de discussie over de vraag of de burger of de industrie de transitierekening moet betalen. In de eerste plaats omdat door velen wordt ontkend dat de transitie duur is. Waarom er dan over debatteren? In de tweede plaats omdat de industrie haar kosten doorberekent. De burger is dus uiteindelijk altijd de klos. We zagen dat recent nog bij de verhoging van de BTW. En ook bij de fors hogere ETS CO₂-prijzen die keurig verwerkt is in de hogere elektriciteitsprijzen. Waarom vertellen we dat er niet eerlijk bij?

De meeste burgers snappen dat het voor het klimaat niets uitmaakt of CO2 in Rotterdam, Antwerpen of India wordt uitgestoten. Toch las ik op de sociale media diverse positieve reacties op het besluit van Ineos om niet in Rotterdam, maar in Antwerpen te investeren. Het scheelt Nederland namelijk CO2-emissies. Kunt u dat volgen? Ondertussen kost het Nederland honderden banen. Misschien nu niet zo'n probleem, maar dat kan over een paar jaar weer anders zijn.

De transitie zou leuk worden, bijna niets kosten, ja zelfs geld opleveren.

Terwijl ik deze column op zaterdagochtend schrijf, lees ik dat de VVD de aanval opent op het klimaatakkoord. Het is inmiddels een populaire sport om te zeggen dat je voor CO2-vermindering bent en vervolgens wegkijkt of wegloopt zodra er minder populaire maatregelen moeten worden verdedigd. Toch zijn harde maatregelen nodig: bloed, zwoegen, zweet en tranen.

Het politieke krakeel in 'Den Haag' wordt in de media uiteraard stevig overgedaan en uitvergroet. Je zou bijna vergeten dat er zoveel mooie ontwikkelingen zijn. Zon en wind worden steeds goedkoper. Woningen en kantoren beter geïsoleerd. Vliegtuigen en schepen zuiniger. De energie-efficiëntie van onze tuinbouw en de industrie neemt spectaculair toe. Elektrische auto's worden steeds meer de standaard. Een schone waterstofeconomie lonkt aan de horizon. We zijn verder met de circulaire economie, dan we zelf dachten.

Hoe verder? De energietransitie gaat tientallen jaren duren en kan alleen slagen wanneer de samenleving het vertrouwen heeft dat de overheid wijs handelt. Immers de belastingen zullen stijgen en producten en diensten worden duurder. Nieuwe regels zullen worden uitgevaardigd. Wat we nodig hebben is een consistent overheidsbeleid. Bovendien eendracht, moed en volharding zodat we tegenslagen overwinnen en ons niet laten afleiden van ons einddoel. Ik heb twijfels of dat alsnog gaat gebeuren.

Daarom stel ik voor de Algemene Rekenkamer een prominente rol te geven bij de uitvoering van de klimaatwet. Normaliter toetst zij de effectiviteit van het overheidsbeleid achteraf. Dat draaien we om: de Rekenkamer gaat proactief aan het werk. Haar taak: beoordeel of de klimaatvoorstellen van de klimaattafels en het kabinet efficiënt en doelmatig zijn. Zonder heilige huisjes en inclusief een oog voor internationale effecten. Het zou het vertrouwen van de samenleving in de te nemen klimaatmaatregelen ten goede komen.

Martien Visser is lector energietransitie & netintegratie, Hanzehogeschool Groningen en manager corporate strategy bij Gasunie. Hij schrijft zijn column op persoonlijke titel.